

D • N
4/2 1950

"Om hjälp utifrån icke kommer i tid"

Numera, yttrade general Ehrensvärd — sedermera arméchef — den 10 mars 1948 i ett tal i Kalmar, finns det inte någon som tror på att vid ett krig operationerna skulle kunna hållas utanför vårt land. "Nej, det blir ett krig fört utanför, på och över svensk mark, ett krig som kommer att kräva hela vårt folks yttersta krafter och som kanske till sist ändock kommer att leda till nederlag — om en anfallande stormakt förmår koncentrera erforderliga maktmedel mot vårt land och om hjälp utifrån icke kommer i tid. Men även ur ett nederlag kan en fri framtid spira."

Tankegången är självfallet riktig däri att "om hjälp utifrån icke kommer i tid" lider Sverige vid ett anfall nederlag, vilket i detta sammanhang måste betyda total ockupation genom motståndaren. Nu vet vi emellertid att ett angrepp på Sverige inte omedelbart kan väntas utlösa en hjälpaktion: vi har ju sagt nej till tanken på överenskommen och förberedd hjälp. Därför kommer, såsom generalen framhöll, kriget under alla förhållanden att gå "över svensk mark", dvs. att medföra partiellt nederlag, partiell ockupation. Med avvisandet av alla försvarsförbund följer denna ofrånkomliga slutsats. Uttalanden i ämnet visar att konsekvenserna härav dras inom försvarets ledning. Det är ett försvar på reträtt, med avstående av stora landområden, om vilket man talar; då hjälpen inte förbereds måste man förbereda misslyckandet, resignera inför tvånget att vika tillbaka, i prisgivandet av delar av landet se en nödvändig militär aktion.

Redan i överbefälhavarens försvarsförslag 1947 framträder denna tanke. "Svensk krigföring måste vid fientligt anfall gå ut på att vinna tid, så att understödsaktioner från annan

sida hinner genomföras. Av mycket stor betydelse blir därför att huvuddelen av våra stridskrafter icke utsätts för förintande begynnelsemotgångar... En strategisk defensiv, som syftar till ett stelt "periferiförsvär" av land och kuster, är på grund av styrkeförhållandena utesluten." Enligt vanligt språkbruk innebär detta avståndstagande från ett "stelt periferiförsvär" helt enkelt att inte hela Sverige, blott delar av Sverige, skall försvaras.

I förmildrande ordalag erkändes också detta av överbefälhavaren: "En strategi av denna art kan medföra att delar av vårt land — självfallet efter kraftigt motstånd — successivt måste uppges." Ordalagen är, som man ser, förmildrande i två hänseenden. Dels talas om att denna strategi "kan" medföra reträtt från vissa delar av Sverige, ehuru strategin just förutsätter, ja, innebär en sådan reträtt. Dels talas om att uppgivandet måste ske "efter kraftigt motstånd" — strategin utgår ju från att motståndet inte får vara för kraftigt, att reträtt från början skall förberedas, och de sist citerade orden måste alltså vara avsedda att skyla denna på en gång väsentliga och obehagliga sanning.

En viss reservation mot denna tankegång kan utläsas ur försvarskommitténs betänkande samma år, där det talades om att försvarsanstalterna borde "utformas så att angriparen i det längsta förhindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver uppgivas utan segt motstånd". Men sedan det blivit klart att någon överenskommelse om hjälp vid angrepp inte är att vänta har reträtts strategin tydligen ansetts vara den enda möjliga. På hösten 1949 yttrade sig överbefälhavaren vida klarare än på våren 1947:

Vår strategi måste gå ut på att överallt efter bästa förmåga uppta försvaret i syfte att förhindra en fiendes framträngande och tillfoga honom största möjliga förluster. Härvid får emellertid inte våra fåtaliga och svärersättliga rörliga stridskrafter bindas stelt och framför allt icke i områden som icke är av vital betydelse. Vi får inte låta fiendens kanske mycket överlägsna stridskrafter fasthålla och slå våra egna redan i inledningskedet, så att landet därefter ligger öppet för invasion. Inför övermakten måste vi i stället, främst med våra modernaste och rörligaste stridskrafter, föra en fördröjande strid. Vi kommer att bli tvungna att uppgå vissa delar av vårt land för att verksammare kunna försvara andra viktigare delar och för att kunna föra striden vidare.

En rad andra uttalanden går i samma riktning. General Ehrensvärds minst oklara inlägg har redan citerats. "Både för vårt försvar liksom för våra grannländers är uppgiften att när en stormakt angriper med överlägsna krafter så fördröja hans framryckning och minska hans skadegörelse att vi håller ut tills hjälp kan komma utifrån" (Murray och Löfgren). "Om och när en stormakt med vissa överlägsna resurser angriper oss, måste vi begränsa målsättningen för vårt försvar till en från början uppehållande strid i avvaktan på understöd utifrån" (överste Arvid Eriksson). Flygchefen, general Nordenskiöld, som kritiserar den härskande uppfattningen, förklarar att om inte ansträngningarna koncentreras på att förebygga en landstigning (och det är uppenbarligen inte meningen) "godtar vi taktiken att upplåta Sverige som krigsskådeplats och att delvis ockuperas redan från början... När huvuddelen av Sverige eller dess viktigaste delar ockuperats har försvaret förlorat sin huvudsakliga mening" (en uppfattning som tydligen inte är de förut citerade militärernas).

Den här angivna ståndpunkten skall inte kritiseras. För en lekman förefaller det givet att hela Sverige omöjligt kan värjas från landstigning eller invasion med egna krafter och på längre sikt inte heller mot total erövring — var utsikterna att hålla stånd relativt länge är störst med givna resurser måste bli ett problem för militärerna. Att den enkla tankegången

— nämligen att spara det yttersta motståndet till ett strategiskt lämpligt område, där hjälp eventuellt kan erhållas — om-sveps i så otydliga formuleringar kan knappast förväna, då den redan i detta hölje är så oroande. Det bör emellertid påpekas att försvarets talesmän oavbrutet sockrar sanningen för att inte göra den för motbjudande. Så, för att ta ett exempel bland många, talas om "uppehållande strid", då man menar en strid som inte är avsedd att hejda, men uppehåller mer än den totala frånvaron av motstånd, dvs. en reträtt under strid. Det är helt naturligt att denna strategi redan i fredstid måste begagna de förskönande ord som det tyska högkvarteret fick bruk för efter nederlaget.

Men vad innebär, närmare bestämt, denna form av försvar? Den innebär att försvarskrafterna utan att inlåta sig på någon avgörande strid överger de delar av landet som är svårast att försvara, förvisso inte av brist på mod eller offervilja, utan därför att en avgörande drabbning tänks resultera i fullständigt nederlag. De skogiga och bergiga delarna av landet anges som bäst lämpade för försvar; meningen måste alltså vara att en stor del av våra — ur civil, icke ur militär synpunkt — viktigaste områden skall prisges under "uppehållande" försvar. I dessa områden skall, enligt general Jung, "sprängda och avskurna förband samt hemvärn, stödda av frihetsälskande, offervillig civiltbefolkning, till det yttersta föra partisanernas fria krig i fiendens rygg". Armén, som det gäller att hålla intakt inför avgörandet långt borta, drar sig under tiden tillbaka — som dess mål skymtar de stora skogs- och bergsområdena, där läget är strategiskt bra och dit Amerikas flyg och trupper småningom hinner fram.

Huruvida ett krig verkligen får ett sådant förlopp skall här inte diskuteras. Vad som skall fastslås är att det är detta perspektiv som den svenska försvarsledningen utgår från, med starka skäl i de givna utrikespolitiska premisserna. Och ändå är denna bild i mycket alltför optimistisk. Tror man verkligen på ett effektivt partisan-krig inom områden som halvt

frivilligt uppgivits av armén just därför att de är föga lämpade att försvara? Tror man att ett försvar som från början förutsätter ockupation av stora delar av landet kan uppbåras med förtroende, då var och en vet att rysk ockupation är avrättningar, tortyr, slaveri? De folkgrupper till vilka den med främmande hjälp segrande armén en gång återvänder kommer inte att se på vad som skett med samma upphöjda resignation som arméchefen i de inledningsvis citerade orden; de är stympade och utpinade.

D • N

5/2 1950

'Inte tala om hjälp utifrån'

Alla förklarar att Sverige inte kan försvaras utan hjälp utifrån. Statsledningen vägrar att förbereda eller försäkra sig om sådan hjälp. Försvarsledningen drar konsekvenserna; vid ett angrepp måste delar av landet uppges under "fördröjande" eller "uppehållande" strid för att en någorlunda oförstörd armé i svårtillgängliga områden skall kunna vänta på de hjälpare utan vilka det totala nederlaget, den totala ockupationen är givna.

Finns, ur ren försvarssynpunkt, något alternativ? I debatten rörande flygets, respektive arméns behov av nya anslag har frågan berörts; en god sammanfattning av en väsentlig tankegång ger Sydsvenska Dagbladet (5 januari):

Kan flyget göras så starkt, att det är i stånd att neutralisera fiendens fjärrvapen, slå tillbaka hans flyg och i samverkan med flottan avvärja ett invasionsförsök, borde avgörandet vara lätt att fatta. Men är det någon som tror, att svenskt flyg någonsin kan gå i land med en sådan uppgift? Detta förutsätter nämligen, att vårt flygvapen förutom att ha en utomordentligt kvantitativ och kvalitativ styrka gör sådana framsteg på det flygtekniska området, att det icke blott kan försvara lufterummet över Sverige utan även förmår skydda oss mot terrorkrig med robotvapen, vars avskjutningsstationer befinner sig på andra sidan Östersjön. Även om det mindre troliga inträffar, att det svenska flyget kan tillkämpa sig ett sådant luftherravälde, torde detta kunna ske endast temporärt och över ett begränsat område.

De synpunkter som här anförs torde i ett bestämt hänseende vara avgörande. Inte så att de utgör ett hållbart skäl för flygets eftersättande i förhållande till armén; allt som skrivits i saken tyder för en lekman på att flygets sakskäl är de starkaste. Men väl så att det svenska flyget inte rimligen kan tänkas få en sådan styrka att det i förening med flottan kan avvärja invasion eller landstigning i Sverige — allra helst som vägran att få hjälp utifrån medför att flyget inte kan få den materielförstärkning som ger det största tänkbara effektivitet. Lika klart är att uppgiften att försvara landet, sedan väl en eller flera invasioner genomförts, inte kan fyllas av de

svenska försvarskrafterna i förening. Vi kommer tillbaka till det ostridiga och självklara: vi kan inte med framgång och på längre sikt försvara oss på egen hand.

Men lika uppenbart är att ett förstärkt svenskt flyg i förening med utifrån given hjälp väl skulle kunna tänkas vara i stånd att skydda Sverige — Sverige i egentlig och ordinär mening, dvs. det svenska landområdet, inte bara Sverige i den mening som avses då man talar om en svensk armé i nägon avlägsen del av landet eller rent av utanför landets gränser. Men ett försvar av Sverige på detta sätt — ett totalt försvar — utesluts genom vägran att ingå på politisk samverkan.

"Vi skall inte", yttrade försvarsministern i anförandet den 16 februari 1949 — med varmt instämmande av arméchefen —, "hur vi än ser sakerna ur militära yrkessynpunkter, alltför mycket tala om hjälp utifrån, för det kan ha sina risker. Det är ganska naturligt om svenska folket en vacker dag börjar undra hur det står till med våra försvarsmöjligheter, eftersom vi beständigt får läsa i tidningarna och beständigt från alla håll får höra att det väsentligaste av allting är hjälpen utifrån." Att ministern tio sekunder senare sade det vara självklart att vi inte kan klara oss utan hjälp utifrån får ej fattas som en inkonsekvens. Tankegången är ju just att sanningen möjligen kan bäras av ministrar och militärer, men inte av folk i allmänhet. Och efter de citat och referat som här givits lär var och en förstå att denna tankegång framstår som politikernas rädd-

ning, att de är lika rädda för sanningen utan brodyr, utan socker, utan lögnar som djävulen för kyrkklockorna.

*

I dessa artiklar har intet försök gjorts att generellt motivera kravet på västsamverkan, på förberedelse av hjälp vid angrepp. De avgörande skälen har helt förbigåtts eller blott antytts: möjligheten att genom en dylik samverkan lämna ett bidrag till den allmänna fredens bevarande, säkerheten mot ett isolerat angrepp, värdet av omedelbart bistånd vid ett angrepp, förstärkningen av det svenska försvaret redan i fredstid. Avsikten har varit att

För ögonblicket lever vi i en speciella skede av förljugenhet som är tystnadens och nedtystandets. Förvirring, ängslan, eftertanke, insikt om sanningen och ovilja att förkunna den, äckel inför lögnen och känsla av dess nödvändighet — allt skall insvepas i tystnad. Politikerna, så ivriga och meddel samma i alla små frågor, bliv tysta inför den avgörande frågan och förkunna tystnaden som en patriotisk plikt. Hur länge skall de lyckas?